

Maak het plaatje compleet

Kijk in onderzoek naar mensenhandel ook naar **tatoeages**, die vaak gedwongen bij slachtoffers worden gezet. Michelle Luijken, Mark Westerlaken en Janine Janssen schetsen de context en mogelijkheden.

Twee jaar geleden werd in dit tijdschrift aandacht gevraagd voor tatoeages als waardevolle informatiebron voor de politie. Hoewel tatoeages ondertussen mainstream zijn geworden, spelen zij echter nog steeds een rol als merkteken in de wereld van de zware criminaliteit. Een bekende mensenhandelzaak is die van Saban B, die zijn initialen in de nek van zijn slachtoffers liet tatoeëren. Deze leidde tot een onderzoek naar de mogelijkheden voor de politie om getatoeëerde merktekens op slachtoffers van mensenhandel systematisch te analyseren. Hoe zouden we afbeeldingen van tatoeages kunnen verzamelen en ontsluiten? Hoe maken we met andere woorden het plaatje compleet?

1

Mensenhandel en seksuele uitbuiting

Mensenhandel is een speerpunt in de strijd tegen ondermijnende criminaliteit. De wetgever heeft 'mensenhandel' gedefinieerd als: het dwingen van mensen om zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van arbeid, diensten, seksuele

handelingen met of voor een derde tegen betaling of om eigen organen beschikbaar te stellen. Hierin staat uitbuiting van het slachtoffer centraal. Mensenhandel en het kenmerkende aspect uitbuiting komt in allerhande gedaante voor, maar wij richten ons vooral op mensenhandel in het sekswerk en seksuele uitbuiting. Over een dergelijke uitbuitingssituatie kan worden gesproken, wanneer iemand in een situatie verkeert die niet gelijk is aan de omstandigheden waarin een mondige prostituee in Nederland hoort te verkeren. De vrijwilligheid bij het slachtoffer ontbreekt en het slachtoffer heeft niet of slechts in verminderende mate de mogelijkheid hier zelf een bewuste keuze in te maken. Volgens onderzoek van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld Tegen Kinderen komt het grootste aantal (geregistreerde) gevallen uit de prostitutiesector.

2

Afhankelijkheid

Een probleem is dat slachtoffers van mensenhandel bang zijn om naar de politie of familie te stappen. Er kan

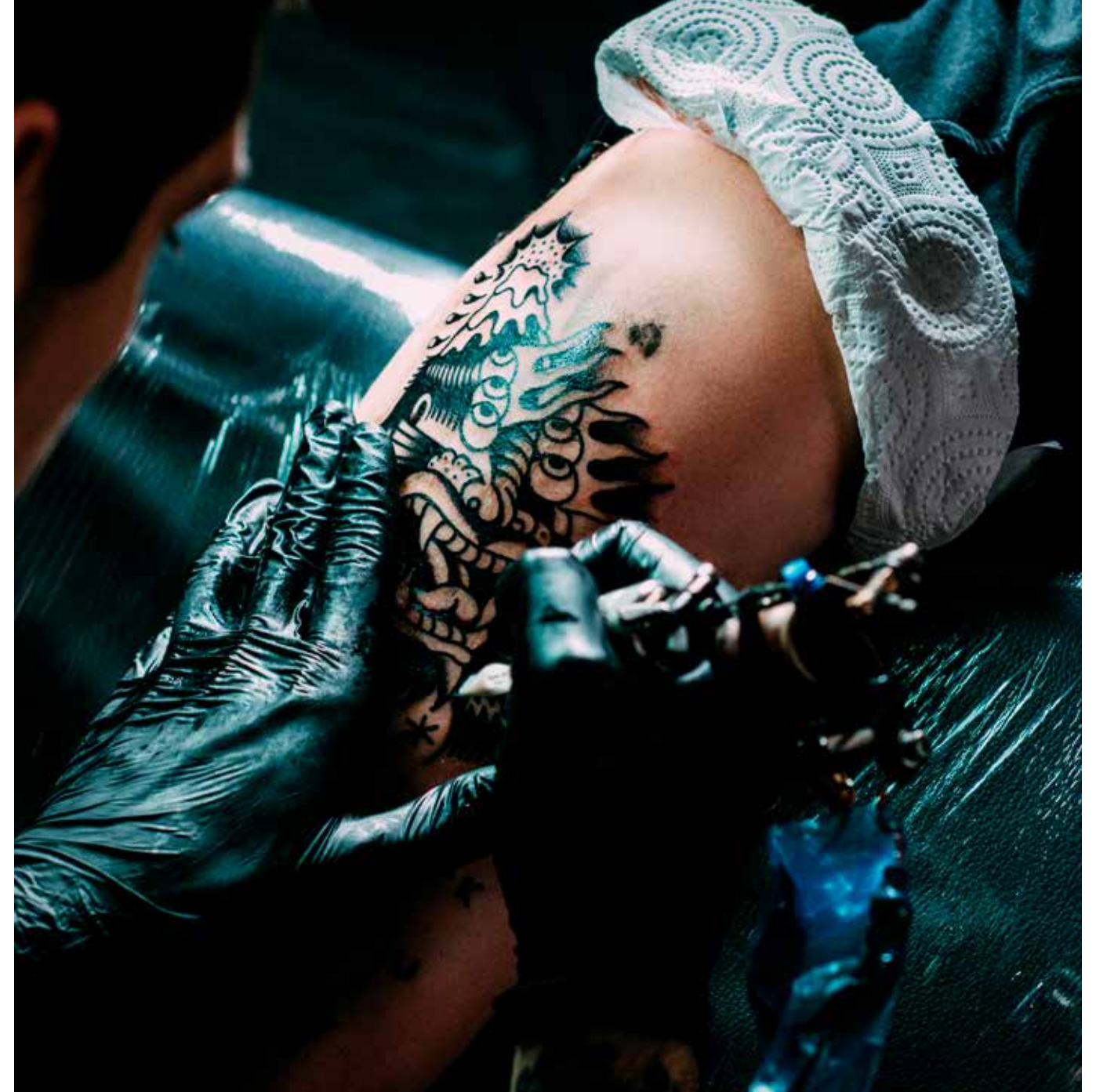
wantrouwen jegens de politie zijn of de gedachte kan leven dat de autoriteiten toch niets kunnen betekenen. Daarnaast kan het slachtoffer vanuit zijn of haar achtergrond niet willen dat de familie erachter komt dat het slachtoffer in de prostitutie (heeft ge-)werkt. Dat deze werkzaamheden onder gedwongen omstandigheden zijn gebeurd, doet niets af aan deze angst.

De beleving en beeldvorming van de slachtoffers wordt door de mensenhandelaar zo beïnvloed, dat het lijkt alsof het een eigen keuze is geweest om in de prostitutie te gaan werken en verdienen af te staan aan een mensenhandelaar. De grens tussen vrijwilligheid en dwang is voor buitenstaanders niet altijd makkelijk te signaleren. Door deze afhankelijke positie van slachtoffers is het ook niet altijd eenvoudig om hen te bereiken. Aandacht voor tatoeages zou de zichtbaarheid wellicht kunnen vergroten.

3

Signalering

Ten aanzien van de controle op de prostitutiesector in Nederland is er binnen

de politie sprake van een (bestuurlijke) toezicht en een strafrechtelijke benadering. Een belangrijke rol hierbij spelen Prostitutie Controle Teams (PCT's). De grondgedachte achter de samenwerking tussen de bestuurlijke en strafrechtelijke aanpak is dat de politie op basis van een aanwijzingsbesluit van overheidsorganisaties (gemeenten) op deze manier beide bevoegdheden kan inzetten om mensenhandel te voorkomen, te signaleren en te stoppen. Het PCT controleert vergunde seksinrichtingen op onvrijwillige prostitutie, minderjarigheid en illegaliteit. De eerste twee factoren leiden automatisch tot een signaal van mensenhandel. Naast

de controles in de vergunde branche controleert het PCT ook de onvergunde branche door anonieme afspraken te maken met sekswerkers op het internet. Doordat de afgelopen jaren een trend is te zien richting thuisprostitutie, kunnen slachtoffers van mensenhandel ook gevonden worden op het internet. Opvallende signalen uit een advertentie kunnen zijn: volledige beschikbaarheid, het gezicht van de prostituee op afbeeldingen of een beschrijving waaruit opgemaakt kan worden dat de betreffende persoon dit werk mogelijk niet vrijwillig doet. Een focus op aandacht voor tatoeages zou hier aan toe kunnen worden gevoegd.

↑

Signalen van dwang

Voor buitenstaanders is de grens tussen vrijwilligheid en dwang niet eenvoudig te herkennen. Aandacht voor tatoeages zou de zichtbaarheid van slachtoffers wellicht kunnen vergroten.

↑
Bewijs van eigendom
Tatoeages kunnen door mensenhandelaars worden gezet als dreigmiddel. Ook laten ze ermee aan anderen zien wie zij als hun 'eigendom' zien.

4
Meldingen
Ook via dagelijkse rapportages van agenten op straat komen signalen van mensenhandel binnen. Met gebruik van geautomatiseerde zoekopdrachten in de politieregistratiesystemen wordt die informatie veredeld en komt er een weging van signalen tot stand. De weging van een signaal leidt uiteindelijk tot een score op basis waarvan een prioritering kan worden aangebracht. Het systeem signaleert binnen het politiesysteem alle signalen over mensenhandel en filtert deze kernwoorden die geassocieerd kunnen worden met mensenhandel. Als dan in een rapportage in het politiesysteem één van deze begrippen voorkomt, signaleert het systeem dit als een mogelijke indicatie voor mensenhandel. De signalen worden geanalyseerd en er wordt dan bekeken of er verder op moet worden geïnvesteerd. Een tatoeage kan in deze zin een 'plusje' zijn in de beoordeling hiervan. Momenteel wordt het woord tatoeage nog niet gelinkt met signalen voor mogelijk slachtoffer van mensenhandel in het intelligencesysteem, terwijl dit wel kan bijdragen aan het signaleren van slachtoffers.

5
Gedwongen tatoeages
Maar hoe zit dat dan met die tatoeages? Tatoeages kunnen door de handelaar worden gezet als dreigmiddel. Ook laten mensenhandelaren door middel van tatoeages aan anderen zien, wie zij als 'eigendom' zien. Slachtoffers worden gebrandmerkt met opvallende tatoeages op het lichaam die op de een of andere manier verwijzen naar de mensenhandelaar. Die tatoeages zijn dus een interessante informatiebron voor researchteams, ook als deze niet recent zijn gezet. Zij kunnen iets vertellen over sociale relaties en netwerken. Zo kan het in deze context voorkomen dat een mensenhandelaar letterlijk zijn of haar naam op het slachtoffer laat tatoeëren. Vragen als: "Welke inktsoort is gebruikt?", "Wat is het tijdsbestek waarin de tatoeage geplaatst is?", "Wat houdt de vorm/tekst of het symbool in?", "Op welke plek is de tatoeage gezet?" en: "Op welke manier is het kleurgebruik van de tatoeage vormgegeven?" kunnen aanwijzingen opleveren voor de politie. In een rechtszaak zouden de afbeeldingen ook als bewijs kunnen worden gebruikt. •

Hoe zit het juridisch?

Het klinkt veel belovend: tatoeages door de politie laten registreren en daardoor vervolgens slachtoffers sneller signaleren en daders gericht opsporen. Maar daar zit wel een aantal juridische haken en ogen aan.

Bij tatoeages is er sprake van bijzondere gegevens die zich bovendien niet op een verdachte bevinden, maar op een slachtoffer. Dat maakt dat er strenge eisen aan privacy worden gesteld. Ook kent de Wet politiegegevens strenge eisen voor het verwerken van gegevens op basis van geautomatiseerd vergelijken. Hoewel er - overigens geheel terecht, want we willen geen 'valspositieven scoren - dus met veel factoren rekening moet worden gehouden, is het juridisch niet onmogelijk om een systeem op te zetten, waarbinnen afbeeldingen van die tatoeages worden opgeslagen en analoog aan al bekende systemen voor gezichtsherkenning vergelijkingen kunnen worden gemaakt. In de Verenigde Staten wordt overigens ook al gewerkt met software om tatoeages in databestanden te vergelijken.

Ervaringen in buitenland
Uit het buitenland - en dan met name de Verenigde Staten - kennen we voorbeelden die laten zien dat er meer aan-

dacht is voor tatoeages in breed justitieel verband. Denk bijvoorbeeld maar eens aan Amerikaanse handboeken met uitleg voor professionals in de veiligheidszorg over de betekenis en functie van tatoeages bij beneden op straat en in het gevangeniswezen. Ook is hier software voor identificatie van tatoeages op de markt. Daar is in de media ook al aandacht gevraagd voor het plaatsen van tatoeages onder dwang op vrouwen die werkzaam zijn in de seksindustrie onder omstandigheden die wij hier als mensenhandel kwalificeren. Op deze manier wordt ten aanzien van deze informatie in de samenleving een groter draagvlak gecreëerd.

Opleiden shophouders
Tevens laat een recente publicatie zien dat de politie in de VS trainingen organiseert om tatoeëerders op te leiden om potentiële gevallen van mensenhandel te identificeren. Rode vlaggen zijn: mensen die zich niet kunnen legitimeren en/of niet weten waar ze

zijn. Ook moet gedacht worden aan het hebben van een scriptgesprek, dat wil zeggen een ingestudeerd en niet spontaan gesprek en tot slot het niet maken van oogcontact. Tatoeëerders leggen tijdens het werk contact met de mensen die worden getatoeëerd. Zelfs in deze korte periode kan een inschatting worden gemaakt van de situatie waarin ze zich bevinden. Lang niet elke mensenhandelaar zal professionele artiesten opzoeken voor het aanbrengen van merktekens op slachtoffers. Dat wil echter niet zeggen dat slachtoffers van mensenhandel nooit bij een officiële en legaal werkende tatoeëerder komen. Het kan zijn dat een slachtoffer alsnog een shop binnenkomt om dat merkteken te laten verdwijnen onder een andere tatoeage (een cover-up) of om een nieuwe tatoeage te laten zetten. Hoe het ook zij, het bezoek aan een officiële tatoeëerder kan ook een kans zijn om mogelijke slachtoffers te laten weten dat er hulp beschikbaar is.

Op deze manier kunnen tatoeageshops een waardevolle hulpbron zijn in onderzoeken. Mogelijk biedt dit voor de politie in Nederland ook perspectieven.

Tot slot
Hoewel in de praktijk nog niet systematisch aan de analyse van tatoeages wordt gewerkt, zijn daar in principe juridisch geen beletselen voor. Als we het plaatje echt compleet willen krijgen, dan moeten we gewoon beginnen. In eerste aanleg betekent dat, dat we alert op dit soort tekens moeten zijn en met de dragers ervan in gesprek moeten gaan. Bemoedigend is dat het onderwerp inmiddels ook is opgenomen op verschillende factsheets over mensenhandel voor professionals in de veiligheidszorg. In de tweede plaats is het dan zaak dat we systematiek brengen in onze analyse. Bijvoorbeeld door in de politiesystemen het woord 'tatoeage' te linken aan andere signalen die op mensenhandel kunnen duiden. •